

УДК 371.214.12.008: 2.81' 373.7

А. М. Куза

Львівський національний аграрний університет

ЗАУВАГИ ДО КУЛЬТУРИ НАВЧАЛЬНОГО ВИДАННЯ: ВИКОРИСТАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Аналізується використання релігійної фразеології у підручниках та посібниках з мови як важливий чинник культури навчального видання. Розглядаються традиції української дидактики та сучасні тенденції щодо використання релігійних фразеологізмів у навчальному процесі.

Культура видання, релігійна фразеологія, фразеологізм, навчальне видання, українська дидактика

Одним із актуальних наукових напрямів у галузі видавничої справи та редагування є розроблення основ культури видання, зокрема культури навчального видання. Такі комплексні дослідження нині набувають особливого значення, зважаючи на те, яку соціально важливу функцію виконують підручники, посібники, практикуми та інші види навчальної літератури. Проблематику культури видання ґрунтовно досліджували В. Барикін, В. Васильєв, А. Мільчин, І. Жарков, Н. Зелінська, М. Тимошик, Н. Черниш, Е. Огар, Н. Зубко, В. Ляхов, З. Монгуш, М. Сікорський та інші вчені.

Розуміння культури книги сучасними дослідниками здебільшого трактується як гармонійна єдність змісту й форми та пов'язується або з якістю авторського (основного) тексту, поглибленого елементами науково-довідкового апарата, або з якісним художнім оформленням та поліграфічним виконанням (при цьому увиразнюються мистецькі акценти книготворення), або ж беруться до уваги всі чинники загалом.

Сучасна книгознавча концепція культури книги, на думку професора кафедри видавничої справи та редагування Української академії друкарства Н. Черниш, повинна базуватися на системному методі й передбачати широке розуміння цього поняття: «культура визначається не лише формою книги (її ілюструванням, оформленням та поліграфічним виконанням), а насамперед змістом авторського тексту» [29, с. 30]. Метою нашої роботи є проаналізувати власне зміст авторського тексту підручників з мови для середньої та вищої школи щодо використання релігійної фразеології як важливого чинника формування високих морально-етичних переконань молодих людей. Окрім того, варто зазначити, що актуальним напрямом сучасної української лінгвістики є дослідження функціональних та дидактичних особливостей наукового стилю мови. Проте окремі комплексні дослідження, присвячені дидактичним особливостям релігійних фразеологізмів в українській лінгводидактиці відсутні, але ефективність цих одиниць у навчальних працях очевидна, що і визначає актуальність обраної теми.

Останнім часом все більше звертають увагу на використання фразеологічного багатства нашої мови у навчальному процесі, оскільки це

нерозривно пов'язано з пізнанням історії народу, його культури та особливостями світосприймання. Усе частіше у методичній літературі [7, 10, 19] наголошують на потребі використання релігійної фразеології (РФ) на заняттях з мови, підкреслюючи, що є «боготворча енергія слова, що створила людину» [19, с. 52]. Ознайомлення учнів та студентів із фразеологічним фондом Святого Письма, з прислів'ями та приказками, пов'язаними з Біблією, є засобом не лише пізнання історії та культури, а й засобом формування високих морально-етичних основ для усвідомлення себе європейським християнським народом.

Славні традиції щодо використання релігійної лексики та фразеології у навчальному процесі пов'язані насамперед з іменами Т. Шевченка та І. Огієнка. «Буквар південноруський», укладений Великим Кобзарем для дітей, що навчалися в українських недільних школах, розпочинається поезією-зверненням до Господа, яку учні мали навчитися читати по складах [30]. Окрім того, перший розділ «Букваря» — це основні молитви та релігійні тексти, складені Тарасом Шевченком. Дуже добрим взірцем застосування релігійної лексики та фразеології при розгляді граматичних тем є підручник І. Огієнка «Складня української мови». Наприклад, у розділі «Основні члени речення: підмет і присудок» автор подає такі речення: «Земля — мати, Бог — батько» [9, с. 31]; «Хто матір забуває, того Бог карає, чужі люди цураються, в хату не пускають» [9, с. 105]. Учений-педагог використовує РФ і при розгляді інших тем, наприклад, у розділі «Прикметники й дієприкметники»: «Дай, Боже, щоб дитина була бачуща, видюща, пам'ятуща» [9, с. 151]. Пам'ятаючи, що РФ виховує почуття Богоприсутності, формує високий морально-етичний ідеал, збагачує лексичний запас учнів, І. Огієнко часто для вправ підбирав тексти, пов'язані з релігійними темами [9, с. 129].

Довгий час на вивчення релігійної лексики та фразеології у тоталітарній атеїстичній державі було накладене табу. Кілька поколінь українського народу жили в атмосфері войовничого атеїзму і неволею, а чи навіть волею викидали зі свого активного вжитку релігійні фразеологізми, нехтуючи загальноприйнятими істинами, що лаконічно висловлені І. Кантом: «Існування Біблії є найбільшою користю для народу», «усяка спроба принизити цю книгу є злочином перед людством» [1, с. 23]. У словниках радянського періоду біблеїзми трактували як застарілі, книжні. Відповідно до настанов «войовничого атеїзму» створювали й навчальні видання. Так, у підручнику «Сучасна українська мова: Лексика та фразеологія» за редакцією І. К. Білодіда фразеологізмам біблійного походження надано такі «високоідейні» характеристики: «В умовах нової соціалістичної дійсності продуктивним є процес звільнення висловів церковно-книжного джерела від вкладеної колись релігійної ідеї, підведення нової морально-філософської основи, активізації змісту відповідно до нових суспільно-політичних обставин, наповнення їх ідеями сучасності, громадянським і соціальним змістом. Саме такого глибокого оновлення дістали крилаті слова *«Хто не працює, той не їсть; Всі за одного,*

один за всіх; Останні будуть першими; Хто не з нами, той проти нас; та ін. [20, с. 351].

Сьогодні дослідники та практики свідомі того, що необхідно повернути належне місце мовним скарбам, що прийшли до нас із книг Святого Письма, поповнилися висловами народної мудрості і стали важливою частиною української культури. З давніх-давен вважалося, що добре знання Святого Письма, вміння використовувати його сентенції для підтвердження своєї думки є ознакою освіченості людини.

У незалежній Україні спостерігаємо відродження традицій української дидактики щодо використання РФ. Хоча авторам підручників не відразу вдалося відійти від усталеного радянського стандарту. Аналіз шкільних підручників з мови за 1993–1996 рр. (5, 6, 7, 8, 9 клас) [13–17] засвідчив лише поодинокі вдалі спроби використання РФ: запропоновано лише деякі тексти на релігійну тематику та вправу із цитатами «Книги приповістей Соломонових». У підручниках за 6 і 9 клас, у яких розглядають тему «Фразеологізми», ми не виявили жодної вправи на засвоєння РФ. У підручнику для 5 класу за 2005 р. визначено, що фразеологізми поділяються на сталі вислови з усної народної творчості, з професійної мови та вислови видатних людей. Запропоновано розкрити значення фразеологізмів, які походять з мови трудівників, з усної народної творчості. Однак жодної згадки про фразеологізми біблійного походження чи релігійного змісту не знаходимо [6, с. 165–171], якщо не вважати на поодинокі вправи з уривками із творів українських письменників, де така фразеологія побутує: «У ноєвому ковчезі всі були зацікавлені зустріччю з новим гостем» (О. Іванченко) [6, с. 246].

У більшості навчальних видань 90-х рр. для студентів ВНЗ є лише поодинокі згадки про релігійні фразеологізми, зокрема, коли йдеться про походження фразеологізмів: біблійні та євангельські вислови — не одним хлібом живе людина, притча во язицех, пісня пісень [22, с. 81]; біблійні та євангельські вирази — Содом і Гоморра, берегти, як зіницю ока, пити гірку чашу [24, с. 137]. Хоча знання релігійних фразеологізмів робить мовлення особи не лише багатим, а й репрезентує її як духовну, освічену та культурну людину, деякі підручники взагалі оминають увагою цей багатий мовний пласт [11, 25]. У «Дидактичних матеріалах з української мови» Т. Ужченка спеціальних вправ, присвячених РФ, ще немає, але серед запропонованого матеріалу можна вже виявити речення із релігійними фразеологізмами: «Встав Іван, наче з хреста знятий» [26, с. 186]; «Ну й голос у тебе, Федько! Мов ерихонська труба» [26, с. 86]. Однак це тільки поодинокі ілюстрації з літературних творів, які ще не становлять певної системи у навчально-виховному процесі.

У новому поколінні підручників з мови для загальноосвітніх навчальних закладів (2006–2009 рр.) вже простежуємо певну позитивну тенденцію щодо залучення РФ у навчальний процес. Так, у підручнику для 7 класу [3] у вступі автори розглядають такі поняття, як «душа», «дух», «духовний», «духовність».

Зазначають, що «душею називають внутрішній світ людини з її настроями, почуттями й переживаннями», а «дух — це внутрішній стан, моральна сила людини», «дух властивий не лише людині, а народові». Запропоновано вправи, в яких учні мають розкрити значення таких фразеологізмів, як «від усієї душі», «припасти до душі», «відвести душу», «душа в п'ятах», «з усього духу» та дібрати антоніми до слів духовний та духовність [3, с. 12]. Як бачимо, категорії духовного життя та пов'язані із ним фразеологізми введено для опрацювання учнями, але не зроблено жодного коментаря, що творцем безсмертної душі людської є Бог, а Дух Святий є животворящим. У підручнику з рідної мови для 8 класу (2009 р.) [4] для роботи з лексикою запропоновані цікаві тексти, пов'язані українською історією та культурою, де є лексика та фразеологія релігійного змісту. Наприклад, у тексті під назвою «Оранта» зазначено: «Річ у тім, що Богородицю вважали захисницею Києва, як тоді казали «непорушною стіною», кризь яку не могли перелетіти жодна стріла, жоден спис». Варто зазначити, що у підручнику для 6 класу [4] є значна кількість текстів, вправ та завдань, які виховують в учнів любов до рідної мови та глибоку повагу до державної мови країни, а з розділу «Фразеологія» учні довідаються, що велика кількість фразеологізмів української мови «сягає своїм корінням у Біблію», окрім того подано тлумачення деяких із них: адамові діти — рід людський; святе сімейство — родина, в якій панують мир, порозуміння, злагода [2, с. 244]; голос (крик волаючого в пустині(пустелі) — даремні думки, поклики, заклик без відповіді, без уваги, вислів із Біблії [2, с. 243]. При розгляді крилатих висловів трапляються приклади біблеїзмів: Іуда, манна небесна [2, с. 244]. Розглядаючи фразеологізми у ролі членів речення, автори вводять до вправ приклади із РФ.

Нове покоління підручників з української мови для вищої школи теж робить перші кроки щодо опрацювання фразеологічного матеріалу релігійного змісту. У підручниках з української мови професійного спілкування та української мови за професійним спрямуванням, за якими навчаються студенти всіх навчальних закладів, у розділі, присвяченому українському мовленнєвому етикету, вже розглядають традиційні українські сакральні вітання та звертання до священнослужителів [8, с. 114–115; 31, с. 81, 396].

У підручнику І. П. Юшук «Українська мова», що вийшов у світ 2004 р., в порівняно великому за обсягом розділі «Фразеологія» [32, с. 228–257] релігійним фразеологізмам, на жаль, присвячено лише один абзац: «Багато фразеологізмів з'явилося на релігійному ґрунті: земний рай, проспати царство небесне, пройти через пекло, пекельні муки, як з хреста знятий, шлях на Голгофу, віддати Богові душу, дзвонити в усі дзвони, на ладан дихати, одним миром мазані, рада б душа в рай, та гріхи не пускають» [32, с. 248]. Проте спостерігаємо позитивну динаміку при розгляді теми «Крилаті вислови», де першим джерелом цих фразеологізмів автор називає Святе Письмо: «Найбільше крилатих слів походить із текстів Біблії в перекладах як на старослов'янську, так і на сучасну українську мови: Ноїв ковчег, всякої тварі по парі, неопалима

купина, обітована земля, пісня пісень, притча во язицех, тридцять срібняків, світло в темряві, люди доброї волі, царство небесне. Це й окремі речення: Хто меч підніме, від меча загине. Своя своїх не познаша» [32, с. 255].

Один із найгрунтовніших сучасних підручників з фразеології сучасної української мови (В. Д. Ужченко та Д. В. Ужченко) містить багатий ілюстративний матеріал, де, зокрема, є приклади фразеологізмів релігійного змісту: так дай же вам Боже щастя; о, Господи, його вже поховали, йому вже всі зозулі відкували [27, с. 362]; не я б'ю, верба б'є, за тиждень Великдень... [27, с. 365]; Бог послав, Бог скинув, Бог з неба камінчика кинув (про народження дітей) [27, с. 193]; на Божій дорозі (про недалеко смерть) [27, с. 197]. Автори підручника, докладно аналізуючи найсучасніші тенденції української фразеології та динаміку українських фразеологізмів, зазначають, що деякі відійшли у минуле через архаїзацію стрижневих слів-компонентів, але приводять фрази-відповідники з сучасної української мови. Є приклади і РФ: агнець великодній — великодній баранець; Судний день — день Страшного суду тощо [27, с. 217–218]. При розгляді джерел української фразеології згадано і кравецьке, і шевське, і ковальське, і мірошницьке ремесло, і вислови жебраків та картярів, і мовлення рибалок та мисливців, і наукову, фінансово-економічну і спортивну фразеологію [27, с. 341–351], але, на жаль, не виділено релігійну фразеологію як таку, що займає в народному мовленні вагоме місце. РФ згадано лише в контексті калькування та запозичення фразеологізмів з різних мов: «Немало їх скальковано зі старослов'янської мови: випити чашу до дна, золотий телець, камінь спотикання, нести свій хрест, перековувати мечі на орала, сіль землі, терновий вінок, Хома невірний тощо [27, с. 154].

Однією з перших вдалих спроб заохотити студента вивчати РФ є «Практикум з курсу «Українська мова в засобах масової інформації»: Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія» для студентів факультету журналістики, який уклали О. Сербенська та І. Стецула [6]. Цей навчальний посібник формує у студентів глибоке розуміння сили та вагомості слова, увесь практичний матеріал закликає студентів до пошуків мудрості. Значну частку цього матеріалу становить РФ. Гармонійно та у належному обсязі релігійна фраземіка увійшла до теоретичного та практичного матеріалу підручника «Фразеологія» (2008 р.) О. Демської-Кульчицької. Виконати тестові завдання допомагає укладений авторкою «Список використаних фразем з коментарями», де знаходимо велику кількість релігійних фразеологічних одиниць, які джерелом походження мають Біблію, або які народ створив як образне переосмислення біблійних істин та на основі закоріненого у народну свідомість розуміння зв'язку особи зі своїм Творцем. Наприклад: Бог вродою не скривдив (вродливий, красивий), Бог міру загубив (дуже високий), Божа іскра (талант), Божа подоба (людина), Божа худоба (бджоли), Божий дім (церква), Валаамова ослиця (покірна людина, що несподівано висловлює протест), випити чашу до дна (ззнати певною мірою страждань, лиха, пройти всі можливі випробування в житті) [5, с. 53–54], долина печалі (місце смутку), ерихонська труба (дуже

гучний голос) [5, с. 57], іти на Голгофу, іти на хрест (іти на свідому смерть, гинути) [5, с. 59], камінь спотикання (велика перешкода, ускладнення), камо грядеші (куди йдеш), Матінко Божа! (вигук, який може виражати подив, захоплення, обурення, незадоволення), мир християнський (людство) [5, с. 60–61], піти до Бога вівці пасти (померти), поцілунок Юди (зрадницький вчинок під виглядом доброзичливості, приязні), притча во язицех (предмет постійних загальних розмов, пересудів) [5, с. 64–65], святая святих (недоторкане, неприступне, найзаповітніше), святий та божий (лицемірно тихий та добрий), сіль землі (найвизначніші представники народу, нації) [5, с. 66], чоловік Божий (кобзар) [5, с. 68] тощо.

Отже, можна дійти висновку, що традиції української дидактики щодо використання РФ поступово відроджуються. Однак висвітлення цієї теми у навчальних виданнях ще є недостатнім. Отож доцільно вдосконалювати навчальні видання таким чином, щоб ознайомлювати студентів і школярів із РФ у ширшому обсязі, звертаючи увагу на те, що це багатий мовний пласт у системі української мови, та пропонуючи низку вправ, які збагатять мовлення молодих людей скарбами біблійної та народної мудрості. Наприклад, в усіх сучасних шкільних підручниках, починаючи з 5 класу, розглядають теми, пов'язані з українським мовленнєвим етикетом, ця тема є в програмі української мови за професійним спрямуванням. Доцільно запропонувати учням чи студентам цілий комплекс вправ із РФ, що обслуговує різноманітні мовноетикетні ситуації (на основі матеріалів відомих збірок М. Номиса, І. Франка, М. Пазяка, наприклад, скласти тексти привітань, побажань, подяки, благословенства). Користуючись Біблією та фразеологічними словниками, учні та студенти можуть з'ясувати значення та джерела походження багатьох релігійних фразеологізмів. На уроках зв'язного мовлення школярі пишуть твори-роздуми на різні теми. Варто їм запропонувати твір-мініатюру на морально-етичну тему, а студентам — тему публічного виступу, взявши за основу вислів із Святого Письма: Шануй батька й неньку. Люби ближнього свого. Не свідчи ложно на ближнього свого. Відійди від зла і сотвори благо. Не сотвори собі кумира тощо. Зауважимо, що у минулому такий тип вправ був характерний для наших гімназій.

Уміло використовуючи на заняттях з мови РФ, учителі та викладачі сприятимуть зміцненню того підмурівка, на якому тримається культура європейських народів. Це, про що ніколи не варто забувати — пізнання і визнання моральних законів, взятих із книг Святого Письма, які, як влучно визначив І. Франко, «творять ще й досі одну з основ людської цивілізації» [28, с. 403].

1. Геллей Г. Г. Біблійний довідник: короткий біблійний коментар / Г. Г. Геллей. — Торонто, 1985. — 857с. 2. Глазова О. Рідна мова: підруч. для 6 класу / О. Глазова, Ю. Кузнєцов. — К. : Зодіак-ЕКО, 2008. — 288с. 3. Глазова О. Рідна мова: підруч. для 7 класу / О. Глазова, Ю. Кузнєцов. — К. : Зодіак, 2008. — 288 с. 4. Глазова О. Рідна мова : підруч. для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. Глазова, Ю. Кузнєцов. — К. : Педагогічна преса, 2009. — 239 с. 5. Демська-Кульчицька О. М. Фразеологія / О. М. Демська-Кульчицька. — К. :

Києво-Могилянська академія, 2008. — 74с. 6. Єрмоленко С. Я. Рідна мова: підруч. для 5 класу / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. — К. : Грамота, 2005. — 240 с. 7. Забіяка В. Біблійні крилаті вислови / В. Забіяка // Дивослово. — 1995. — № 7. — С. 28–32. 8. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування: навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. — 3-є вид. — К. : Каравела, 2010. — 352с. 9. Огієнко І. Складня української мови: у 2 ч. / І. Огієнко // Ч.2: Ріднеслово: початкова граматика української літературної мови. — Жовква, 1937. — 195 с. 10. Онкович Г. Фразеологізми як національно-культурний компонент українознавства / Г. Онкович // Дивослово. — 1994. — № 9. 11. Пазяк О. М. Українська мова і культура мовлення / О. М. Пазяк, Г. Г. Кисіль. — К. : Вища школа, 1995. — 240 с. 12. Практикум з курсу «Українська мова в засобах масової інформації» / Укл. О. Сербенська, І. Стецула. — Львів, 1998. — 51 с. 13. Рідна мова: підруч. для 5 класу / Г. Р. Передерій, Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, Я. І. Остаф. — К., 1996. — 288 с. 14. Рідна мова: підруч. для 6 класу / Г. Р. Передерій, Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, Я. І. Остаф. — К., 1993. — 287 с. 15. Рідна мова: підруч. для 7 класу / Р. Р. Передерій, Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, Я. І. Остаф. — К., 1994. — 287 с. 16. Рідна мова: підруч. для 8 класу / Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, Я. І. Остаф. — К., 1996. — 207 с. 17. Рідна мова: підруч. для 9 класу / Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, Я. І. Остаф. — К., 1995. — 224с. 18. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. — К., 1973. — 280 с. 19. Степанишин Б. Як донести до учнів багатство, красу і велич рідної мови / Б. Степанишин // Дивослово. — 1996. — № 7. — С. 50–56. 20. Сучасна українська мова: лексика та фразеологія / за ред. І. К. Білодіда. — К. : Наукова думка, 1973. — 439 с. 21. Сучасна українська мова: підруч. / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. — К. : Либідь, 1991. — 312 с. 22. Сучасна українська мова: підруч. / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. — К. : Либідь, 1997. — 399 с. 23. Сучасна українська мова: підруч. / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. — К. : Либідь, 2001. — 400 с. 24. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. — К. : Вища школа, 1988. — 382 с. 25. Українська мова / За ред. П. С. Дудика. — К. : Вища школа, 1988. — 382 с. 26. Ужченко Т. Г. Дидактичний матеріал з української мови: лексика і фразеологія / Т. Г. Ужченко. — К., 1995. 27. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. — К. : Знання, 2007. — 494 с. 28. Франко І. Сучасні дослідження над Святим Письмом / І. Франко // Зібрання творів у 50 т.: Т.26. — С. 403–439. 29. Черниш Н. На шляху до культури сучасної української / Н. Черниш // Друкарство. — 2004. — № 2. — С. 30. 30. Шевченко Т. Буквар південноруський 1861р. / Т. Шевченко. — К., 1997. 31. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підруч. / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. — К. : Алерта, 2010. — 696 с. 32. Юшук І. П. Українська мова: підруч. / І. П. Юшук — К. : Либідь, 2004. — 640 с.

ЗАМЕЧАНИЯ К КУЛЬТУРЕ УЧЕБНОГО ИЗДАНИЯ: ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕЛИГИОЗНОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ

Проанализировано использование религиозной фразеологии в учебниках и учебных пособиях по языку как важный элемент культуры учебного издания. Рассмотрены традиции украинской дидактики и современные тенденции по использованию религиозных фразеологизмов в учебном процессе.

REMARK TO CULTURE OF EDUCATIONAL EDITION: USE OF RELIGIOUS PHRASEOLOGY

We have analyzed the usage of religious phraseology in academic editions and language textbooks in the article as an important feature of academic editions culture. We have examined the traditions of Ukrainian didactics and modern tendencies as to the usage of religious phraseological units in the academic process.

Стаття надійшла 30.11.2011

УДК 7.038.532:655.53

Г. Б. Листвак*Українська академія друкарства***РИСИ «КНИГИ ХУДОЖНИКА»
В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАННЯХ**

Аналізується добірка сучасних українських видань. Визначаються риси, що дають можливість ідентифікувати їх як «книги художника» або наближені до них видання.

«Книга художника», видання, елемент, зміст, оформлення, поліграфічне виконання

У світі т. зв. «книги художника» (*artist's books*) — мистецькі витвори у формі книги, на які можна було натрапити переважно у виставковому просторі — вже давно й надійно зайняли свою нішу в просторі видавничому. Їх поширення зумовлене передусім тим, що «книга художника» є надзвичайно вдалою формою для втілення креативного задуму. Саме тому творчі люди з різних сфер діяльності вдаються (часто несвідомо) до «книги художника» як до багатовимірного засобу реалізації, здатного адаптувати будь-яку закладену тему і техніку виконання. І хоча книга — це винахід людства, який нічим замінити, її універсальна форма теж має певні обмеження. Отож творці «книги художника» шукають шляхи вдосконалення і розширення можливостей книги як такої.

Віднедавна на українському ринку теж почали з'являтися поки що поодинокі видання, які балансують на межі «книги художника» і запозичили у своїх мистецьких посестер незвичні підходи до компонування простору сторінки чи нетрадиційні матеріали. Для визначення цих рис «книги художника» та ступеня їх перенесення в опубліковану книгу (для тих випадків, коли видавнича версія книги була не оригіналом, а втіленням унікального проекту) було обрано п'ять видань серед тих, які вийшли у світ за останні кілька років. Це, передусім, видання, у яких вказано на безпосередній зв'язок із «книгою художника», або ж ті, що мають певну «артистичну» передісторію.

Злобіна Т., Міросєдіна О. Фемінізм is... / zumka, mirosedina. — Кам'янець-Подільський, 2008. — 42+2 с. — 800 пр.

Це видання формату 60x84/16, в палітурці 7-го типу без відстава, зі «своїм» форзацом, скріплене «гребінцем»; встановлена видавцем ціна — 30 грн. Книга є набором із 20 повноколірних аркушів, кожен з яких можна відірвати по лінії перфорації і отримати листівку.

Видання «Фемінізм is...» — це третє втілення однойменного проекту. Йому передували іміджеві листівки мережі ресторанів та авторська книга в єдиному примірнику, експонована на виставці «Книжковий обід» у 2008 році [5, с. 29].

«Фемінізм is...» визначають як «сувенірне друковане видання» [1], «експериментальний художній проект». На звороті палітурки зазначено